XOLID XUSAYNIYNING "MING QUYOSH SHU'LASI" ASARIDA AYOL OBRAZI

Turkiston yangi innovatsiyalar universteti magistranti
Mexmonova Nigina Faxritdinovna
Ilmiy rahbar: f.f.n., dotsent Yusupova Hilola O'ktamovna

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada o'zbek adabiyotshunosligida ayolning ijtimoiy hayotda tutgan o'rni, uning sohir tuyg'ulari, murakkab ruhiy olamini tasvirlashda falsafiy-psixologik, ramziy-majoziy obrazlilik ustunlik qilishi haqida to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, Xolid Xusayniyning "Ming quyosh shu'lasi" asarida ayol obrazi va asardagi xodisa,jarayonlari tahlil qilingan.*

KALIT SO'ZLAR: *ayol obrazi, badiiy asar, tafakkur, ruhiyat, madaniy hayot, adabiyotshunoslik.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье рассматривается роль женщины в общественной жизни, ее сфера чувств, преобладание философско-психологической, символико-образной образности в изображении сложного духовного мира в узбекском литературоведении. Также в произведении Халида Хусейни "Тысяча солнц" анализируется женский образ и феномен,процессы в произведении.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *женский образ, художественное произведение, мышление, психика, культурная жизнь, литературоведение.*

ANNOTATION: *This article examines the role of a woman in public life, her sphere of feelings, the predominance of philosophical-psychological, symbolic-figurative imagery in the depiction of a complex spiritual world in Uzbek literary studies. Khalid Husseini's work "A Thousand Suns" also analyzes the female image and phenomenon, processes in the work.*

KEYWORDS: *female image, artwork, thinking, psyche, cultural life, literary criticism.*

KIRISH: O‘zbek adabiyotshunosligida badiiy asar tahliliga doir muammolarni psixoanalistik jihatdan o’rganish va uni anglash zarurati gumanitar sohalarda jiddiy masalalarni kun tartibiga qo’ymoqda. Ayniqsa, filologiya sohasida g’oyaviy pishiq, mazmunan mukammal, sifat jihatidan o’ta yangi ilmiy izlanishlar olib borish uchun imkoniyatlar yaratilmoqda. Ayol psixologiyasini tahliliy o’rganish insonning ma’naviy olami, dunyoqarashi, tafakkur tarziga xos qonuniyatlarni kashf etishda muhim. Adabiy jarayon doim ishtimoi muhit, adabiy-ma’naviy, madaniy hayot bilan chambarchas bog’liq holda shakllanadi. Zero, bashariyatning ongu tafakkuri, ruhiyatidagi yangilanishlar, asosan, adabiyot va san’atda o’z aksini topadi. Bunda adabiyotshunoslik fani ham o’z obyektiga yangi nigoh bilan qarash, ayol ruhiyatiga oid muammolarni chuqurroq anglash yo’lidan bordi. Badiiy adabiyotda ayolning ruhiy dramalarini to’laqonli aks ettirishda jahon nasrining ilg’or ijodiy tendensiyalariga xos jihatlar namoyon bo’lmoqda. Adabiy jarayonda ayolning ijtimoiy hayotda tutgan o’rni, uning sohir tuyg’ulari, murakkab ruhiy olamini tasvirlashda falsafiy-psixologik, ramziy-majoziy obrazlilik ustunlik qilmoqda. Bunda eng muhim vazifa muayyan xilqat ruhiyati, tasvir va ifodaning yangicha talqini bilan bog’liq [1:4].

Adabiyotlarni tahlil qilar ekanmiz biz ayol obrazini yaratishda asosan ayol va jamiyat o‘rtasidagi munosabatdan, ayolning jamiyat qatlamlarida qanday tan olinishi va uning jamiyatda, oilada o‘rnini tahlil qilgan holda ayolning nasrda tasvirlanishiga baho berish mumkin. Har bir milliy adabiyotda ayol obraziga keladigan bo‘lsak, u o‘sha xalqning tabiatiga, zamon ruhiga mos tarzda aks etadi, idrok qilinadi. Binobarin, bir xil sharoitda harakat qiladigan personajlar har bir adabiyotda turlicha gavdalanadi.

ASOSIY QISM: Asar tarixiy va avtobiografik asar hisoblanadi. Asardagi ko'plab voqealar yozuvchi o'z ko'rgan kechirganlariga asoslangan. Holid Husayniy 1965-yilda Qobulda afg'on diplomati oilasida tug'ilgan. 1980-yilda uning oilasi AQShga ko'chadi. Shu yerda u tibbiyot fakultetiga o'qishga kiradi. Husayniy 2001- yilgacha 36 yoshida Afg'onistonga qaytib kelmagan va u yerda "o'z mamlakatida sayyoh kabi" yashab yurgan. O'zining intervyulari vaqtida u o'zini aybdor sifatida his qilib kelishini qayta-qayta

takrorlaydi. Uning ilk romani "Shamollar ortidan yugurib" AQShda yangi asrning bestseller asariga aylandi. Mazkur asar dunyoning qirqdan ortiq tillarida o'n million nusxada nashr qilingan. Bu kitob asosida Gollivud ijodkorlari film ham ijro etilgan. Asar Afg'onistondagi tinch hayotini buzgan g'alayonlarning qurboniga aylangan ikki ayol haqida. Muhabbat, urush, tinchlik, do'stlik, ota va bola munosabatlari barchasi bir asarda mohirlik bilan keltirilgan.

Xolid Xusayniyning “Ming quyosh shu’lasi” asarining nomlanishi: Asar aynan ming quyosh shu'lasi deb nomlanishining asosiy sababi shundaki, buyuk Ozarbayjon shoiri Tabriziy Ming quyoshning shu'lasi Qobulda doimo porlaydi deb aytgan.Asardagi aksariyat voqealar Qobulda aks etgani tufayli yozuvchi shu sarlavhani qo'yadi. Asarda Afg'onistonning urush oqibatidagi ayanchli ahvoli ko'rsatilgan .Asarning g'oyasi: urush dahshatlarini ochibgina qolmay balki tinchlik insonlar uchun ulug' ne'mat ekanligini,uning parokanda qilinishi qanchalar qimmatga tushishi mumkinligini doimo yodimizga solib turishdir.

TADQIQOT NATIJALARI. Xolid Xusayniyning “Ming quyosh shu’lasi” asarida ayol obrazi: Asosan bosh obrazida Maryam ismli ayol keltirilgan “Maryam ilk bor «haromi» degan so'zni eshitganida besh yashar qizaloq edi. Xullasi kalom, bu hodisa payshanbada yuz bergandi. O'shanda joyida esxushida emasdi, o'zini qo’yarga joy topolmasdi. Axir payshanba kunlari uyiga Jalil kelardi-da! Kechani tezrok qilish uchun hademay u uzokdan yordamlarini silkitgancha, tez katta o'tlarni bosib kela boshladi) Maryam stulning usiga chikib oldi va tokchadagi xitoy chinnilarga ko'l uzadi. Bu chinni serviz Maryamning ikki yasharligida dunyodan o'tgan buvisidan kolgan yagona yod-gorlik bo'lib, oyisi uni ko'z korachigidek asrardi. Nana (Maryam oyisini shunday atardi) qushlar va xrizantema gullari tasviri tushurilgan piyola- larni, tumshug'i egik choynakni, yovuz ruhlarni qu- vadigan ajoyib yangisi so'ngan qandonni, hatto ishlatishga ham ko'zi qiymasdi.

Xuddi shu qanddon Maryamning yordamchasidan yo'g'och polga sirgalib tushdiyu chil-chil bo'ldi. Nana polda sochilib yotgan chinni bo'laklarini ko'rdiyu yuzlari

kizarib, lablari titradi, hamisha mhr bilan boqib turuvchi ko'z «Nanamning elkasiga yana shay-ton minib oldi», deb o'ylab, qo'rqib ketdi. Yo'q, utib ketdi. Nana qizining yordamlaridan mahkum tutib, o'ziga tortdi va tishlarini gijirlatdi.

- Xo'shginang singur, ahmoq! Menga yordam bergan karomating shu bo'ldimi? Bu mitti haromi meni xonavayron qilmasa g'orgaydi. Shunday qimmat- baho narsani sindirdi-ya!

O'shanda Maryam odamlarni tushunmagandi. «- romi» degan soz unga mutlaqo notanish edi. Hali juda ko'p kichkina uchun bu mudhish huquqomatning ma'nosini anglayolmasdi. Zotan, bunda hech qachon hech qanday Chiqish yo'q, hamma ayb dunyoga kelishi- ga sababchi bulgan kimsalarda. Maryam bu so'z bori bir yomon ma'nosini anglatishini sezgandi.

Asardagi Laylo obrazi: O'sha oqshom ular tunni ilk bor shar'iy erxotin sifatda qanday-dilar. Bolalar yigma karavot- chalarda uxlashardi. Yoshlik paytlarida Laylo va Tarik qanchalar sho'x, sarkash edilar, bir-birlariga tegib, hazillashar, ko'chalarni boshla- riga ko'tarib, xadon o'tib kulishardi. Mana, oradan yillar o'tib, ular bir-birining pinjiga kirgancha sokin, tinch yotishibdi.

Laylo jim, xuddi yuz bergan quvonchli hodi- sa qarshisida o'zini butunla yo'qotib kuygan- dek edi. Sevgili Tariq endi yonida, mana, bir yostiqqa bosh qo'yib, yordamni yordamga berib yotibdi. Yorim kechasi chanqob uygonganida ham, Laylo qo'llar ajralmaganini ko'rdi. Tariq qilishga yordamini xuddi havo sharining ipidankam muhim tutib olgan boladek ushlab yotardi.

Muri Layloga yokib qoldi. Tumanga o'rgan tonglar, tinik va sokin sho'rlar, munavvar tunlar, yam-yashil archalar, daraxt tanasida o'rmalab yuradigan olmaxonlar, hamma-hammasi Layloni maftun qildi. Unda sayyohlar qadami arzimaydigan sovgalar sotiladigan dukonchalar, kichkina mahsulotlar ham manzur olinadi.

Layloga issiq va suvli suvli, hamma sharoit- larga vannaxona ham yoqib tushdi. Adiba tay- yorladigan xilma-xil emaklarni ham yo'qotib qo'ydi. Er talab Alyonaning ma'rab uygotishi ham unga qandaydir zavq bag'ishlardi.

«Jin kuyosh shupliki Ba'zan Laylo tinch, xotiram uxlab yotgan bola- larga tikib, baxtdan boshi aylanib ketar, tomogida nimadir tiklar, ko'zlari jiqqa yoshga to'lardi.

MUHOKAMA. Asardagi Laylo va Aziza obrazi: Ilikkina bahor yo'g'iridan bolalarga ham jon kirdi. O'tlokda chopqilib o'ynayotgan Aziza bilan Zalmaning quvonganini aytmaysizmi? Oshxona Derazasidan turib, Laylo ularni jimgina kuza- tardi. Ular Dehi Mazangdan ikki yotokli uyni ijaraga olgandi. Ovlida na'mataklar ora- sida anor daraxti o'sgandi. Tariq devorlarning shikast-rextini butladi, bolalar uchun arg'imchoq yasaydi, Zalmayinning hech qanday joyi uchun hamma qurib berdi. Shaytonga qarshi duolarni ham ular endi birga o'qib chiqdi.

Azizaning sochlari jiqqa hul edi, boshini bir sillaganida, Zalmaning yuzlariga tomchilar sachradi.

Hademay Zalmay oldiga to'ladi. Aziza esa o'ngga kirdi, o'tgan yilida tug'ilgan kunini ko'rsatardi. Endi istagan odam «Titanik»ni bemalol tomosha kilishi mumkin «Park» kinoteat riga borishdi.

- Yuringlar, bolalar, kech kolamiz, - dedi Laydo bolalar uchun tayyorlagan tushlikni paketga urarkan.

Soat sakkizga bong urdi. Azizani onasi soat beshda bomdodga uyg'otgandi. Bir damlar Maryam ham Layloni tong soatda uygotardi. Namozdan keyin Laylo yana o'rniga kirib uhlab qolibdi. er talabga ketayotgan otasi ustida ish yuzi- dan upib kuyganini ham his qildi. Tariq urush nogironlariga protez ta'sir qiladigan fran- tsuz xayriya yordamda ishladi.Asarda ko’plab ayol obrazi berilgan. Bularning barchasi xayotiy janir.

XULOSA. Bugungi kun ijodkori adabiyotga yangicha ruh, betakror mazmun, o’ziga xos izlanishlar bilan kirib kelishi bevosita ularning mavjud adabiy-estetik an’analarga mumtoz va G’arb ohanglarini qorishtira olganligi bilan xarakterlanadi. Milliy adabiyotimizda yangicha uslub va obrazli ifodalarning paydo bo’lishi, individual ijodiy kashfiyotlarning ortishi zamonaviy adabiyotning qamrovini kengaytirish barobarida, uni izchil o’rganish, tahlil va tadqiq qilish masalasida muayyan ilmiy ishlar olib borishga

ehtiyoj tug’dirmoqda. SHunday ekan, “Adabiyot xalqning yuragi, elning ma’naviyatini ko’rsatadi.

Yozuvchi Xolid Xusayniyning “Ming quyosh shu’lasi” asari orqali inson qalbini tushuna oladigan va imkon qadar hayotning yaxshi-yomon kunlarida ham yelkadosh bo‘lish darajasidagi inson bo‘lishini alohida ko‘rsatib beradi. Mazkur hikoyasida inson qalbini parchalagan, qalbi quroq bo‘lgan obrazni tasvirlash orqali bunday insonlarda inson qalbini, inson qadrini tushuna bilmagan manfur inson ekanini badiiy yo‘sinda tasvirlab beradi. Yozuvchi mazkur hikoyasida inson hayoti zulmatdan iborat emasligi, balki yaxshi insonlar ham borligini asarda obraz orqali ko‘rsatib berganligi tahsinga loyiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Foydalanilgan adabiyotlar 1. Y.Eshmatova. Istiqlol davri o’zbek qissachiligida ayol ruhiyatining badiiy talqini. PhD,. Dissertatsiya. B – 4.
2. Муҳаррир Маъмура ҚУТЛИЕВА.Мусаҳҳиҳ Мадина МАҲМУДОВА. “ХОЛИД ҲУСАЙНИЙ МИНГ ҚУЁШ ШУЪЛАСИ”. «Янги аср авлоди».:Тошкент-2016.
3. Самиева Ш. Х. ВАЖНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ПОДГОТОВКИ МОЛОДЕЖИ К ДУХОВНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ //Качество жизни населения промышленных территорий в стратегии «Общество 5.0». – 2022. – С. 153-156.